

Gewonnen!

En nu?

Hoop, opluchting, trots en vooral blijdschap: de uitspraak van de rechter dat Shell haar CO₂-uitstoot tot 2030 met 45 procent moet verminderen, maakt wereldwijd veel los.

Milieuorganisaties voelen zich gesteund in hun strijd tegen klimaatverandering en juristen vinden een precedent voor nieuwe zaken. Tekst **Hidde Jansen** Beeld **Christiaan Krouwels, Rick Keus**

Een historische uitspraak. Voor het eerst moet een bedrijf van de rechter haar beleid aanpassen om klimaatverandering tegen te gaan. Shell wordt niet aangesproken op vervuilende daden uit het verleden – zoals al weleens vaker gebeurde – maar op hun handelen in de toekomst. Het vonnis geeft de strijd tegen klimaatverandering een enorme boost, zegt Nine de Pater, campagneleider van Milieudefensie bij de klimaatzaak tegen Shell. “Een bedrijf dat onschendbaar leek, moet nu écht iets veranderen. De tijd dat bedrijven wegkomen met groene praatjes is voorbij.”

Shell was geen willekeurige beklagde. Met 1,4 procent heeft het van oorsprong Nederlandse bedrijf een substantieel aandeel in de wereldwijde CO₂-uitstoot. Jaren van demonstraties, petitie en gesprekken om Shell hun vervuilende activiteiten aanzienlijk te laten verminderen, leverden weinig op, zegt De Pater. “Omdat ook de politiek

nauwelijks ingreep, was een gang naar de rechter ons laatste redmiddel. Samen met ruim 17.000 burgers en zes organisaties als mede-eisers zijn we eind 2018 een rechtszaak gestart.”

Belangrijkste eis was dat Shell de uitstoot van hun productie en producten in lijn zou brengen met de afspraken uit het Klimaatakkoord van Parijs om opwarming van de aarde binnen de 1,5 graad te houden. De Pater: “Om dat te halen moet volgens het IPCC, het klimaatpanel van de VN, de wereldwijde CO₂-uitstoot tot 2030 afnemen met 45 procent. Dat is aanzienlijk meer dan de klimaatambities van Shell. Daarin neemt de CO₂-uitstoot amper af.”

Uitspraak opent deuren

“Net als Urgenda beroepen we ons op een wetartikel waarin staat dat een partij anderen niet in gevaar mag brengen als dat kan worden voorkomen”, legt De Pater uit. “Door te weinig maatregelen te nemen tegen klimaatverandering voldoet Shell niet aan

haar zorgplicht. Bovendien weten ze al vanaf de jaren 70 hoeveel impact de fossiele industrie heeft op het klimaat en welke rol ze daar zelf in spelen. Desondanks zijn ze gewoon doorgegaan.”

In het vonnis stelde de rechtbank Milieudefensie op alle punten in het gelijk. De argumenten van Shell, dat een rechter niet gaat over het klimaatbeleid van een bedrijf

en dat andere olie- en gasproducenten hun rol zouden overnemen, verwees de rechter naar de prullenbak. Een enorme opluchting voor Milieudefensie. De Pater: “Het was vooral spannend of de rechter zo’n revolutionaire uitspraak aandurfde.”

Na de uitspraak werd Milieudefensie overspoeld met reacties. “We hebben ontzettend veel felicitaties ontvangen, met name van burgers, organisaties en politici. Bedrijven willen vooral weten wat de uitspraak voor hen betekent. De financiële en juridische risico’s voor investeerders zijn groter wanneer een bedrijf niet aan de klimaatdoelstellingen voldoet. De uitspraak opent deuren naar een snellere duurzame transitie en maakt ons sterker in discussies.”

De klimaatzaken van Urgenda en Milieudefensie lijken de drempel voor de rechtsgang te hebben verlaagd. Eind juni kondigde Urgenda een nieuwe rechtszaak aan tegen de overheid en ook in Duitsland en België zijn overheden al door de rechter op de vingers getikt voor hun klimaatbeleid. “We hebben Shell inmiddels uitgenodigd voor een gesprek over de uitspraak”, zegt De Pater. “Daarin willen we ze overtuigen af te zien van hoger beroep. Ook met Tata Steel gaan we om tafel. Uiteraard met het Shell-vonnis onder de arm.” □

Paul Mougeolle
(Notre Affaire à Tous) over de impact op hun klimaatzaak tegen het Franse Total

Een juridische basis

Verbazing, blijdschap en hoop overheersten bij Paul Mougeolle van de Franse milieuorganisatie Notre Affaire à Tous na de uitspraak in de klimaatzaak tegen Shell. “Zo’n sterk vonnis hadden we niet verwacht. Het laat zien dat we in een democratie leven waarin rechten en plichten serieus genomen worden. Deze uitspraak voert de druk op bedrijven wereldwijd verder op om hun strategie aan te passen aan de uitdagingen van deze tijd.”

“Deze uitspraak voert de druk op bedrijven wereldwijd verder op”

In navolging van Milieudefensie startte Notre Affaire à Tous in 2020 een rechtszaak tegen een grote olie- en gasproducent, in dit geval het Franse Total. Total behoort net als Shell tot de twintig multinationals die samen verantwoordelijk zijn voor een derde van de uitstoot van broeikasgassen wereldwijd. Mougeolle: “Onze zaak is grotendeels gebaseerd op dezelfde juridische argumenten. Alleen onze eisen verschillen iets. Zo vragen wij niet om een vermindering van uitstoot van broeikasgassen, maar van olie- en gasproductie. Ook willen we dat Total stopt met zijn zoektocht naar nieuwe olie- en gasvelden.”

Tijd rekken uit angst

Momenteel werkt Notre Affaire à Tous aan de vertaling van het Shell-vonnis. Volgens Mougeolle vormt de uitspraak belangrijke jurisprudentie. Hij denkt niet dat het Franse hof het vonnis klakkeloos overneemt. “Franse rechters laten zich niet door andere landen of instanties vertellen wat ze moeten doen. Maar ze gaan zeker serieus naar de uitspraak kijken. Wat onze zaak extra sterk maakt, is een nieuwe Franse milieuwet uit 2017, die multinationals verplicht te

“De tijd dat bedrijven wegkomen met groene praatjes is voorbij” - Nine de Pater

→ rapporteren over hun maatregelen om mensenrechtenschendingen en milieuschade te voorkomen, beperken of compenseren.” Naar verwachting doet het Franse gerechtshof pas in de loop van 2022 uitspraak in de Total-zaak, zegt Mougeolle. “Total probeert de boel nu te vertragen door de kundigheid van de rechtbank in twijfel te trekken. Daardoor moeten we weer langer wachten, dat is erg jammer. Juist nu het Shell-vonnis op tafel ligt, willen we doorpakken. Dat Total tijdrekt, laat vooral zien dat ze niet zeker zijn van hun zaak.”

Sara Shaw (Friends of the Earth International) over de impact voor de wereldwijde klimaatbeweging

Een injectie van hoop

“Het belang van deze uitspraak is niet te onderschatten”, zegt Sara Shaw van Friends of the Earth International. “Overal ter wereld lijden mensen onder de gevolgen van klimaatverandering en de onttrekking van fossiele brandstoffen. Met deze uitspraak geeft de rechter aan dat in de toekomst alleen nog maar plaats is voor een energiesysteem dat schoon, veilig en toegankelijk is voor iedereen.” Op het moment dat Shaw de uitspraak van de rechter hoorde, barstte ze in tranen uit. Ze noemt het een injectie van hoop voor de

klimaatbeweging. “We hebben een aantal moeilijke jaren achter de rug. We kregen te maken met een toenemend aantal regimes dat klimaatproblemen niet serieus neemt. Daarnaast maakte corona het lastig om mensen te mobiliseren. Deze overwinning is precies wat we nodig hadden.”

Grootse prestatie

“Dat we met burgers en maatschappelijke organisaties zo’n gigantisch bedrijf via de rechter aansprakelijk hebben kunnen stellen voor hun vervuulende daden, is een grootse

prestatie”, zegt Shaw. “Maar deze zaak gaat over veel meer dan de uitstoot van één bedrijf. Het gaat over rechtvaardigheid en mensenrechten. Dat zijn universele principes. De zaak laat tevens zien hoe groot en groeiend de beweging is die verandering wil.”

Over de hele wereld bestuderen afdelingen van Friends of the Earth samen met juristen het vonnis. Shaw: “Wereldwijd lopen zo’n 1500 klimaatzaken. Elementen uit het Shell-vonnis kunnen daarbij een belangrijke wettelijke basis vormen, zoals de schending van mensenrechten. Helaas kunnen we niet in elk land terugvallen op een sterk rechtssysteem. In die landen is het extra belangrijk dat we solidair zijn met lokale groepen en gemeenschappen in hun strijd tegen klimaatverandering.”

Ed Nijpels (voormalig minister van VROM en voorzitter Voortgangsoverleg Klimaatakkoord) over de impact op de politiek en het klimaatdebat in Nederland

Een waarschuwing

Ed Nijpels, voormalig milieuminister en voorzitter van het Voortgangsoverleg Klimaatakkoord, vindt het Shell-vonnis net zo belangrijk als het Klimaatakkoord van Parijs. “Deze uitspraak gaat – indien bekrachtigd in hoger beroep – normerend werken. Dat zal voor veel bedrijven best even schrikken zijn.” Nijpels, zelf jurist, volgde de klimaatzaak tegen Shell de afgelopen jaren met veel interesse. “De hamvraag luidt: kan een individueel bedrijf verantwoordelijk worden gehouden voor afspraken uit een internationaal verdrag. Het antwoord is ja. Dat vond ik verrassend. Vooraf schatte ik de kans op winst in op 30 procent.”

“De overheid is primair verantwoordelijk voor het klimaatbeleid”, zegt Nijpels. “En als je dat niet of onvoldoende waarborgt, word je op het matje geroepen. Dat zagen we eerder al bij de Urgenda-zaak. Hoewel de Shell-zaak is gericht tegen een bedrijf, is de uitspraak ook een waarschuwing voor de politiek: rechters kijken over uw schouders mee. Er is overigens niks mis met een beetje druk. Als milieuminister was ik het meest

gediend bij een kritische milieubeweging. De discussies met Greenpeace, Milieu-defensie en Natuur & Milieu heb ik altijd als steun ervaren.”

Huiswerk

De rechter is niet op de stoel van de overheid gaan zitten, vindt hij. “Wat de rechter doet, is het toepassen van wettelijke bepalingen. Daarbij gaat het om een interpretatie van rechtsregels in een bepaalde context en tijd. Dat gebeurt al sinds het arrest Lindenbaum/Cohen uit 1919. Het Shell-vonnis is in dat opzicht niets nieuws. Waar de rechter in dit geval wel behoorlijk ver mee is gegaan, is bij het beroep op algemeen geldende rechtsopvattingen. Maar als een partij die naar de rechter stapte in het gelijk wordt gesteld, kun je alleen maar zeggen dat de rechtsgang terecht was. Dan

moet je niet de rechter of eiser de schuld geven.” Het Shell-vonnis zal de partijen die een nieuw kabinet gaan vormen aanzetten tot denken, vermoedt Nijpels. “De uitspraak gaat – evenals die in de Urgenda-zaak – onmiskenbaar invloed hebben op de onderhandelingen over het klimaat hoofdstuk in het regeerakkoord. Dat akkoord zal op alle fronten doordoesemd moeten zijn van klimaatbeleid. Met de huidige maatregelen halen we slechts 43 in plaats van de afgesproken 49 procent CO₂-reductie in 2030. Naar verwachting worden de doelstellingen zelfs verhoogd naar 55 procent. Genoeg huiswerk dus.” Nijpels verwacht dat Shell de uitspraak van de rechter gewoon gaat opvolgen. “Shell Nederland was een van de eersten die het Nederlandse Klimaatakkoord ondertekenden. Ze investeren al volop in laadpalen, waterstof en andere duurzame oplossingen. Het mag alleen een tandje sneller. Ik doe in ieder geval niet mee aan het Shell-bashen. Het klimaatbeleid is sowieso niet gebaat bij het bashen van welke partij dan ook. Tenzij die ter kwader trouw is. Maar ik ben ervan overtuigd dat Shell dat niet is.”

“Het regeerakkoord zal doordoesemd moeten zijn van klimaatbeleid”

Hans Buurma (Werkgroep Toekomst Luchtvaart) over de gevolgen voor de luchtvaartsector

Grenzen aan groei

Het Shell-vonnis heeft de hoop op verduurzaming van de luchtvaart aanzienlijk vergroot, zegt Hans Buurma, voorzitter van Werkgroep Toekomst Luchtvaart (WTL). “We voelen ons niet langer de enige roepende in de woestijn. De laatste jaren neemt het draagvlak voor grenzen aan de groei van de luchtvaart steeds verder toe, zowel in de maatschappij als in de politiek. Deze uitspraak brengt die verschuiving in een verdere versnelling.”

“Deze zaak gaat over veel meer dan de uitstoot van één bedrijf”

→ De luchtvaart is wereldwijd verantwoordelijk voor 3 procent van de CO₂-uitstoot. Het aandeel in de uitstoot van Nederland is zelfs twee keer zo hoog. Toch bleef de luchtvaart buiten schot in zowel het Klimaatakkoord van Parijs als dat van Nederland. De emissiedoelen die de sector zelf stelt, vindt Buurma weinig ambitieus. "Ze komen niet verder dan 5 procent reductie in 2030 en willen pas in 2070 klimaatneutraal zijn. Wij zien graag – net als voor Shell – een emissiereductie van 45 procent in 2030 en nul uitstoot in 2050."

Minder vluchten

Volgens Buurma kan de luchtvaart niet om de uitspraak heen, al is het maar vanwege de directe impact. "Als Shell minder olie produceert, wordt ook kerosine schaarser. Hierdoor moeten luchthavens en vliegtuigmaatschappijen op zoek naar duurzame alternatieven, zoals biobrandstof of minder vliegen. Vooral dat laatste is wat ons betreft een prima oplossing. Met 70 procent van de huidige hoe-

"We voelen ons niet langer de enige roepende in de woestijn"

veelheid vluchten, kunnen we onze bereikbaarheid behouden, zo hebben we berekend."

WTL heeft alle Tweede Kamerfracties en de informateur een brief gestuurd over het Shell-vonnis, zegt Buurma. "De overheid moet de luchtvaart aanspreken op het vonnis." Mocht die lobby te weinig opleveren, dan rest mogelijk ook voor WTL een gang naar de rechter. Buurma: "We zullen zelf geen rechtszaak starten – daarvoor zijn we te klein – maar als Milieudefensie het doet, sluiten we ons daar zeker bij aan."

Werner Schouten (voorzitter Jonge Klimaatbeweging) over de betekenis voor jongeren

Een steuntje in de rug

De uitspraak zorgt voor optimisme bij jongeren, ziet Werner Schouten, voorzitter van de Jonge Klimaatbeweging. "Mijn generatie maakt zich dagelijks zorgen over hoe ons leven er in 2050 uitziet, maar ondertussen kiezen bedrijven als Shell ervoor om te blijven investeren in fossiele projecten en nauwelijks in hernieuwbare energie. Het vonnis steunt ons in onze strijd voor een duurzame wereld. Daarmee zegt de rechter: 'Een beter milieu begint overal, dus ook bij Shell.' Ze kunnen hun verantwoordelijkheid niet langer afschuiven op hun klanten of de overheid."

Slappe doelen

Shell is volgens Schouten medeverantwoordelijk voor de trage energietransitie.

"Ze zetten een slap doel van 20 procent relatieve uitstootvermindering in 2030 en zeggen vervolgens dat ze echt niet meer kunnen doen om het Parijs-akkoord te halen. Terwijl ze hun geld en kennis net zo goed kunnen inzetten voor duurzame energieoplossingen. Met het huidige beleid is Shell vooral het anker dat de boot genaamd 'Energietransitie' in de fossiele haven houdt."

De Jonge Klimaatbeweging neemt het vonnis mee in gesprekken met politici. "Zo houden we partijen een spiegel voor: 'Als jullie te weinig doen om bedrijven te laten verduurzamen, neemt de rechter het voortouw.' Dat moeten we niet willen: de overheid moet emissiereductie afdwingen. Nu lopen ze achter op het gebied van klimaat."

"Met deze uitspraak houden we politieke partijen een spiegel voor"

Erik Groen (47)

Is: creatief technaut

Missie: laten zien hoe je in harmonie met de natuur kunt leven

Hoe ben je met het Ecodorp Wageningen begonnen?

"Tijdens mijn studie in Utrecht heb ik in kraakpanden gewoond. Toen ik in 2012 terugkwam in Wageningen, zag ik dat alles aangeharkt was. Ik wilde een vrijplaats maken voor ecologische experimenten en vond een leegstaand terrein. Daar ben ik met een aantal anderen begonnen, onder de vlag 'ecodorp'. Als maatschappelijk kunstenaar gebruik ik graag termen die nog relatief ongedefinieerd zijn. Tegenwoordig noem ik ons project een ecocircus, omdat wij volledig mobiel en off-grid zijn en ik op andere plekken dependances neer kan zetten om te laten zien hoe je ergens op een duurzame manier tijdelijk kunt werken en wonen."

Wat betekent mobiel en off-grid? "Ons ecocircus is 'samenvoorzienend'. We verbouwen voedsel in een kas en pompen ons eigen drinkwater op. Ook wekken we stroom op met zonnepanelen en hebben we een composttoilet. Daarnaast staan er installaties op ons terrein die ik heb gemaakt voor festivals als Oerol en Lowlands, zoals een bar met energieopwekkende fietsjes als barkrukken en een tot bioscoop omgebouwde caravan die functioneert op zonne-energie. Als het moet, kunnen we het terrein binnen een paar dagen verlaten."

Wat wil je met je projecten bereiken? "Ik combineer educatie altijd met entertainment. Je kunt zonnepanelen ophangen en vervolgens consumeren als gewoonlijk, of je kunt mensen bewust maken van hun consumptiegedrag. Daarom voeg ik spelelementen toe: wie een nieuwe highscore aan energie bij elkaar fietst, krijgt een gratis rondje. Overigens heb ik een hekel aan het woord 'consuminderen'. Niemand wil dat, natuurlijk. Ik wil laten zien dat je rijk voelen niets hoeft te kosten."

"Ik wil laten zien dat je rijk voelen niets hoeft te kosten"